

Η αναρχική παράδοση στο Γιουγκοσλαβικό έδαφος

Κείμενο του Trino Indic μεταφρασμένο στα Ελληνικά από την σελίδα "Λυσσασμένοι Προλετάριοι" (<https://rabidproletarians.espinblogs.net/archives/1058>)

Προέλευση

Οι αναρχικές ιδέες ήρθαν στο προσκήνιο στο Γιουγκοσλαβικό έδαφος κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, μέσω Γιουγκοσλάβων που είχαν δουλέψει ή σπουδάσει στις ευρωπαϊκές χώρες, όπου το εργατικό κίνημα ήταν δυνατό. Ενώ μελετούσε νομική και οικονομικά στο Μόναχο και τη Ζυρίχη, ο Σέρβος σοσιαλιστής Ζίβογιν Ζούγιοβιτς [Živojin Žujonič, 1838-1870 **(2)**] έγινε ένας απ' τους πρώτους ανθρώπους που ενστερνίστηκαν τις ιδέες του Προυντόν. Υπήρξε ο πρώτος Σέρβος σοσιαλιστής και μέντορας του Σβέτοζαρ Μάρκοβιτς [Svetozar Marković, 1846-1875], ενός θεωρητικού και οργανωτή του σερβικού εργατικού κινήματος. Υπήρχε μια αξιοσημείωτη αποικία νοτίων Σλάβων φοιτητών κι επαναστατών στην Ελβετία, που κρατούσε επαφές με το Μπακούνιν και το σλαβικό τομέα της Ομοσπονδίας της Γιούρα. Ανάμεσά τους οι Γιόβαν Ζούγιοβιτς [Jovan Žujonić], Μάνογιλο Χρβάτσανιν [Manojlo Hrnčević, 1849-1909], Πέρα Τόντοροβιτς [Pera Todorić] και άλλοι. Στις αρχές του 1872, στη Ζυρίχη φιλοξενήθηκε το συνέδριο των Σέρβων σοσιαλιστών, στο οποίο συμμετείχε ο Μπακούνιν, στη διάρκεια του οποίου σχεδιάστηκε το πρόγραμμα του Σέρβικου Σοσιαλιστικού Κόμματος.

Ο αγώνας για την εθνική απελευθέρωση των νοτίων Σλαβικών περιοχών (ένας αγώνας που στόχευε κυρίως στην απελευθέρωση των περιοχών από τον αυστροουγγρικό και τουρκικό έλεγχο) ενθάρρυνε την εξάπλωση της σκέψης που εστιάζει στην ελευθερία.

Στη διάρκεια των αναταραχών του 1875 στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη, υπήρχε ένα αριστερό ρεύμα που υπερασπίστηκε το κοινωνικό πρόγραμμα. Ήταν υπό την ηγεσία του Βάσο Πελάγκιτς [Vasa Pelagić **(3)**] και δέχθηκε την υποστήριξη αναρχικών όπως ο Μάνογιλο Χρβάτσανιν, ο Κόστα Ούγκρινιτς [Kosta Ugrinić, 1848-1933] και άλλοι. Πολλοί Ιταλοί αναρχικοί συμμετείχαν στις αναταραχές (ο ίδιος ο Μαλατέστα έκανε δύο προσπάθειες να φτάσει στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη), καθώς και αναρχικοί από τη Ρωσία και άλλα μέρη της Ευρώπης.

Στις αρχές του Απρίλη του 1871, ο Γιόχαν Μοστ **(4)** έφτασε στην Λιουμπλιάνα κι εκεί ήρθε σε επαφή με μέλη της Κοινωνίας των Εργατών. Ο Μάτιγια Κουντς [Matija Kunc], ο πρόεδρος της Κοινωνίας, ήταν ο προπαγανδιστής των ιδεών του Μοστ. Σε πολλές δικαστικές υποθέσεις εναντίον της ριζοσπαστικής πτέρυγας των Αυστροούγγρων σοσιαλιστών στο Ζάγκρεμπ, το Σελόβιτς και το Γκρατς, οι κατηγορούμενοι ήταν τόσο Κροάτες, όσο και Σλοβένοι αναρχικοί. Η αναρχική επιρροή (εκφραζόμενη για παράδειγμα απ' τους R. Golouh, Giovanni Marchetti and Ivan Endliher) έφτασε μέχρι την Δαλματία μέσω της Τεργέστης και της Ανκόνα. Αναρχικές διαδηλώσεις λάμβαναν χώρα στο Ροβίγκο (1904) και το Σπλιτ (1908). Ο Κροάτης δάσκαλος, Μίλος Κρπαν [Milos Krpan], ήταν σε επικοινωνία με Ελβετούς αναρχικούς ήδη από το 1898: διέδωσε τα αναρχικά ιδεώδη ανάμεσα στις επονομαζόμενες σοσιαλιστικές ομάδες του Slavonski Brod (σ.μ. Ανατολική Κροατία)

και της ευρύτερης περιοχής (συμπεριλαμβανομένου του Ντουμπρόβνικ), ενώ το 1909 και 1910 επιχείρησε να θέσει τις βάσεις για μια Διεθνή Αναρχική Αποικία. Οι αρχές της Αυστροουγγαρίας απαγόρευσαν την εισαγωγή και διακίνηση αναρχικών εφημερίδων και βιβλίων στις νοτιοσλαβικές περιοχές που βρίσκονταν υπό τον έλεγχό τους.

Αναρχισμός και κοινωνική απελευθέρωση

Οι ελευθεριακές ιδέες εισήχθησαν στην Μακεδονία μέσω νέων ανθρώπων που φοιτούσαν στην Ελβετία και τη Βουλγαρία στα τέλη του 19ου αιώνα. Ανάμεσα στο 1897 και το 1898, δύο αναρχικές εφημερίδες δημοσιεύτηκαν από τη Γενεύη- η Glas (Η Φωνή) και Otmachtenie (Εκδίκηση), της επονομαζόμενης Μυστικής Μακεδονικής Επαναστατικής Επιτροπής, που αγωνιζόταν για την απελευθέρωση της Μακεδονίας από τους Τούρκους και την εδραίωση μιας σοσιαλιστικής Βαλκανικής Ομοσπονδίας. Οι ιδέες του ρωσικού ναροντικισμού (στμ. ή “λαϊκισμού” όπως μεταφράζεται συχνά, αλλά δεν αποδίδει το νόημα του όρου στην τότε συγκυρία) και αναρχισμού υιοθετήθηκαν από τον πρώτο μακεδόνα σοσιαλιστή, το Βάσιλ Γκλάβινοβ [Vasil Glavinov, 1869-1929]. Στη Σόφια, ο Γκλάβινοβ γνώρισε τον Γκότσε Ντέλτσεβ [Goce Delčev, 1872-1903], μια αχτίδα φωτός στον αγώνα για την απελευθέρωση της Μακεδονίας, τον ιδρυτή της -βασισμένης στην Αδριανούπολη- Μακεδονικής Μυστικής Επαναστατικής Οργάνωσης (που στήθηκε στην Θεσσαλονίκη τον Οκτώβρη του 1893), τον άντρα πίσω από την εξέγερση του Ίλιντεν το 1903. Ο Ντέλτσεβ είχε επίσης συνεισφέρει στην εδραίωση της «Δημοκρατίας του Κρούσεβο», της πρώτης σοσιαλιστικής δημοκρατίας των Βαλκανίων (που επιβίωσε περίπου 3 μήνες).

Ο Ντέλτσεβ είχε στενές επαφές και προσωπικούς φίλους με τις ηγετικές μορφές του βουλγαρικού αναρχικού κινήματος Μιχαήλ Γκερντζικόβ [Mihail Guerdzhikov, βουλγ. Михаил Герджиков] και Βαρμπάν Καλιφάρσκι [Varban Kilifarski, βουλγ. Върбан Килифарски]. Πολλοί άλλοι αναρχικοί αγωνιστές για μια ανεξάρτητη Μακεδονία συγκεντρώθηκαν γύρω απ’ τον Ντέλτσεβ, ανάμεσά τους ο Πέταρ Μάντζουκοβ [Petar Mandžukov, 1879-1966] που δημοσίευσε το Αλφάβητάρι της Αναρχικής Θεωρίας, στα Σκόπια το 1898, ο Ντάμε Γκρούεβ [Dame Gruev 1871-1906], ο Γιάνε Σάνντανσκι [Jane Sandanski, 1872-1915], ο Νίκολα Κάρεβ [Nikola Karev, 1877-1905], ο Ντίμο Χατζιδίμοβ [Dimo Hadzidimov, 1875-1915] και άλλοι. Οι μακεδόνες αναρχικοί είχαν παράλληλα μια μυστική τρομοκρατική ομάδα (brodara), την Guemidzija, στην Θεσσαλονίκη (ανάμεσα στα μέλη της, οι Γιόρνταν Ποπ-Γιόρντανοβ, Μάρκο Μπόσνακοβ, Ντίμιτερ Μάτσεβ, Κόνσταντιν Κίρκοβ, Πάβελ Σάτεβ, Μίλαν Άρσοβ, Βλάντιμιρ Πίνγκοβ [Jordan Pop-Jardanov, Marko Bosnakov, Dimitar Mecen, Konstantin Kirkov, Pavel Satev, Milan Arsov, Vladimir Pingov]). Οργανώνοντας ένα κύμα βομβιστικών επιθέσεων [τον Απρίλη του 1903] σε δημόσια κτίρια προσπάθησαν να στρέψουν τα μάτια του κόσμου στον μακεδονικό αγώνα για την ελευθερία (5). Κάποιοι απ’ αυτούς σκοτώθηκαν, άλλοι συνελήφθησαν, καταδικάστηκαν σε θάνατο ή εξορίστηκαν στην Τουρκία.

Μια διεθνής βαλκανική επαναστατική αναρχική οργάνωση που ονομάστηκε Κόκκινη Αδελφότητα δραστηριοποιήθηκε απ’ το 1910 ως το 1912 στην Θεσσαλονίκη, τη

Στρούμιτσα, το Κουμάνοβο και το Κράτοβο, και πολέμησε τους Τούρκους σε μια προσπάθεια να απελευθερώσει τη Μακεδονία.

Στη Βοσνία Ερζεγοβίνη

Η καμπάνια για εθνική και σοσιαλιστική απελευθέρωση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, που βρισκόταν υπό Αυστροουγγρική κατοχή από το 1878, οδήγησε στην ανάγκη για την δημιουργία ενός, αναρχικού τύπου, επαναστατικού νεολαιίστικου κινήματος γνωστό ως Νεαρά Βοσνία (Mlada Bosna). Σ' αυτό ηγήθηκε ο Μπόγκνταν Ζέραγιτς [Bogdan Žerajić, 1886-1910], μεγάλος θαυμαστής του Κροπότκιν. Ο θάνατος του Ζέραγιτς ήρθε σε μια απόπειρα να δολοφονήσει τον κυβερνήτη της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Στρατηγό Βαρεσάνιν [Marijan Varešanin]. Η απόπειρα τον Ιούνιο του 1910 απέτυχε και ο Ζέραγιτς χρησιμοποίησε την τελευταία του σφαίρα για τον εαυτό του. Η αστυνομία αργότερα αποκεφάλισε το πτώμα του πριν το κάψει με μυστικότητα και κρατήσει το κεφάλι στην αστυνομική συλλογή ως παράδειγμα αναρχικού κεφαλιού.

Τον Ιούλιο του 1912 ο Λούκα Γιούκιτς [Luka Jukić] επιχείρησε τη δολοφονία του Κυβερνήτη Τσούβαϊ [Slavko Cuvaj] **(6)** στο Ζάγκρεμπ, αλλά κι αυτό απέτυχε και ο Λούκα Γιούκιτς καταδικάστηκε σε ισόβια, ελευθερώθηκε όμως όταν κατέρρευσε η αυτοκρατορία. Μαζί του καταδικάστηκε σε επταετή φυλάκιση και ο Αούγκουστ Τσέσαρετς [August Cesarec, 1893-1941], συγγραφέας και μελλοντικός εκδότης αριστερών κριτικών (Φλόγα, 1919). Η δολοφονία του διαδόχου του Αυστροουγγρικού θρόνου και τελευταίου απόγονου της δυναστείας των Αψβούργων, Φραγκίσκου Φερδινάνδου, οργανώθηκε στο Σαράγιεβο στις 28 Ιουνίου του 1914 από μέλη της ομάδας Νεαρά Βοσνία. Την αρχή έκανε ο Νέντελικο Τσάμπρινοβιτς (Nedeljko Čabrinović, 1895-1916), ένας στοιχειοθέτης, πετώντας στον Αρχιδούκα μια βόμβα, η οποία απέτυχε να ενεργοποιηθεί· έτσι ο Φραγκίσκος Φερδινάνδος συνέχισε το ταξίδι του. Κατόπιν, ο Γκαβρίλο Πριντσίπ τον δολοφόνησε με ένα ρεβόλβερ. Οι περίπου 25 συνωμότες δικάστηκαν: ένας από αυτούς ήταν ο Ντάνιλο Ίλιτς [Danilo Ilić, 1890-1915], που κρεμάστηκε. Ο Γκαβρίλο Πριντσίπ καταδικάστηκε σε 20 χρόνια καταναγκαστικής σκληρής εργασίας και πέθανε από τις ασθένειες και τα βασανιστήρια. Στη δίκη ο Τσάμπρινοβιτς δήλωσε πως η ανάμειξή του στην δολοφονία ήρθε ως αποτέλεσμα της αναρχικής του ιδεολογίας. Πέθανε από έναν συνδυασμό πείνας και ψυχικών διαταραχών στη φυλακή, σε ηλικία 20 χρόνων. Ένας από τους πνευματικούς καθοδηγητές της σερβικής αναρχικής νεολαίας ήταν ο Βλάντιμιρ Γκατσίνοβιτς [Vladimir Gaćinović, 1890-1917] που είχε συνδεθεί με τους Ρώσους επαναστάτες μετανάστες που εξορίστηκαν στο ξεκίνημα της επανάστασης του 1905: αυτό συνέβη ενώ φοιτούσε στη Γενεύη και τη Λοζάνη. Ο Γκατσίνοβιτς ήταν ακόλουθος του Μπακούνιν, του Κροπότκιν και μελών της Λαϊκής Θέλησης (Narodnaya Volja). Ήταν φίλος με τους Βίκτορ Σερζ, Μαρκ Νάτανσον, Γιούλι Μαρτόφ **(7)** και το νεαρό Τρότσκι. Δηλητηριάστηκε στην Ελβετία από την αστυνομία (με την συνεργασία πολλών χωρών, ανάμεσά τους η Αυστρία, η Σερβία και η Γαλλία) τον Αύγουστο του 1917.

Μέλη της οργάνωσης «Νεαρά Βοσνία» [Млада Босна] στενές επαφές με την οργάνωση Νεαρά Βοσνία είχε μια ομάδα γνωστή ως Preprod (Αναγέννηση) στην

Λιουμπλιάνα: αυτή δημιουργήθηκε το 1911-1912 γύρω από μια εφημερίδα με το ίδιο όνομα. Τα πιο ενεργά της μέλη ήταν οι Φράντσε Φαμπιγιαντσιτς [France Fabijancic] και Ιβάν Έντλιχερ [Ivan Endliher], που διατηρούσαν επικοινωνία με τον Γκατσίνοβιτς. Ειδικά ανάμεσα στο 1910 και το 1914, οι δύο αυτές ομάδες αγκάλιασαν τις ιδέες της Γιουγκοσλαβικής απελευθέρωσης και ένωσης και δούλεψαν για τη δημιουργία ενός ενωμένου Γιουγκοσλαβικού επαναστατικού νεολαιίστικου κινήματος.

Σέρβικος Αναρχοσυνδικαλισμός

Ο Ουγγρικός επαναστατικός συνδικαλισμός υιοθετήθηκε από αναρχικούς στη Βοϊβοντίνα γύρω από τη φιγούρα του Κρστα Ίσκρουλιεβ [Krsta Iskruljev 1881-1914], ενός Ούγγρου θεωρητικού του αναρχοσυνδικαλισμού και στενού συνεργάτη του Έρβιν Σάμπο [Ervin Szabó].

Οι αναρχικές ιδέες του Ζιβόγιν Ζουγιόβιτς συνεχίστηκαν στη Σερβία μέσω των Ντράγκισα Στάνογιεβιτς [Dragiša Stanojević, 1884-1918], Μίτα (Ντίμιτριγιε) Τσένιτς [Mita (Dimitrije) Cenić, 1851-1888] και Πέρα Τοντόροβιτς [Pera Todorović, 1852-1907], με τον τελευταίο να ιδρύει τη πρώτη σερβική σοσιαλιστική εφημερίδα, τη Rad (Εργασία) το 1874, ενώ παρέμεινε φίλος του Μπακούνιν από τις μέρες του ως φοιτητής στη Ζυρίχη. Υπήρχε επίσης ο Γιόβαν Ζούγιοβιτς [Jovan Zujovic, 1856-1936], ένας αναγνωρισμένος γεωλόγος και Πρόεδρος της Σερβικής Ακαδημίας Επιστημών, και πολλοί άλλοι. Στη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας του 20ου αιώνα οι αναρχοσυνδικαλιστικές ιδέες διεισδυσαν στη Ρωσία, με εφημερίδες όπως ο Προλεταριακός (Proleter, 1906) και ο Εργατικός Αγώνας (Radnička Borba, 1907) αλλά και με ένα τμήμα στην αριστερή πτέρυγα του Σερβικού Σοσιαλιστικού Κόμματος- γνωστού ως Direktaši – να υποστηρίζει την τακτική της άμεσης δράσης. Καθοδηγητές τους ήταν ο Κρστα Τσίτσοβαριτς [Krsta Cicvarić, 1879-1944], ιδρυτής πολλών εφημερίδων όπως Ψωμί και ελευθερία (Hleb i Sloboda, 1905) και Εργατικός Αγώνας το 1907. Ίδρυσε ομάδες αναρχικών εργατών και έγραψε ένα βιβλίο με τίτλο «Το Αναρχικό Πρόγραμμα», το 1909. Αποσύρθηκε από το κίνημα μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Στο Παρίσι, ο Μίλοραντ Πόποβιτς [Milorad Popović, 1874-1905] ίδρυσε την Ένωση των Γιουγκοσλάβων Εργατών και την Επιτροπή Κοινωνικής Δράσης (1900). Αργότερα μετακόμισε στη Βουδαπέστη όπου δημοσίευσε σέρβικες σοσιαλιστικές εφημερίδες πριν επιστρέψει στη Σερβία το 1904. Κάθε στιγμή κρατούσε ζωντανή την πίστη στις ιδέες του επαναστατικού συνδικαλισμού τις οποίες εφάρμοζε μέσω της ίδρυσης πολυάριθμων ανεξάρτητων επαγγελματικών σωματείων. Οι Direktaši (Νέντελικο Ντίβατς, Βλάχικο Μάρτινοβιτς, Σίμα Μάρκοβιτς, Βάσα Κνέζεβιτς κλπ.) [Nedeljko Divac, Vlajko Martinović, Sima Marković, Vasa Knezević] ήταν μια αναρχοσυνδικαλιστική φράξια του Σερβικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, που αναπτύχθηκε μέσα στο 1909. Αργότερα εκδιώχθηκαν από το κόμμα. Ο Σίμα Μάρκοβιτς συνέχισε ως γραμματέας του Κομμουνιστικού Κόμματος Γιουγκοσλαβίας έως ότου ήρθε σε ρήξη με το Στάλιν και στη διάρκεια των εκκαθαρίσεων της ΕΣΣΔ στάλθηκε στη φυλακή, όπου και πέθανε το 1939.

Μοναρχία και κρατικός κομμουνισμός

Ανάμεσα στους πολέμους, το αναρχικό κίνημα στην μοναρχική Γιουγκοσλαβία του Βασιλιά Αλεξάνδρου ήταν αδύνατο να ανθίσει λόγω των ρεπουμπλικανικών, φεντεραλιστικών και σοσιαλιστικών ιδεών του, που καταστέλλονταν ανοιχτά από την απόλυτη δικτατορία του βασιλιά. Παρόλα αυτά περίπου 200 άνθρωποι ταξίδεψαν από τη Γιουγκοσλαβία για να πολεμήσουν για την Ισπανική δημοκρατία, ανάμεσά τους πολλοί εκφραστές ενός σοσιαλισμού ελευθεριακού τύπου.

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η Γιουγκοσλαβία διοικούνταν από ένα Κομμουνιστικό Κόμμα που κήρυξε παράνομη κάθε άλλη πολιτική ομάδα. Η γνωριμία με συγκεκριμένες μορφές αυτοδιαχείρισης (που ακολούθησε μετά τη ρήξη με το Στάλιν το 1948) καθώς και οι φοιτητικές αναταραχές το 1968 οι οποίες έφεραν στο προσκήνιο μια νέα γενιά, ξεσήκωσαν ένα σημαντικό ενδιαφέρον προς τις αναρχικές ιδέες (βιβλία του Κροπότκιν, του Μπακούνιν και του Ντάνιελ Γκερέν μεταφράστηκαν και δημοσιεύτηκαν, ενώ οι αναρχικές ιδέες και πρακτικές συζητούνται και μελετώνται δημόσια).

Umanità Nova, 27 Μαΐου 1990. Αγγλική μετάφραση από τον: Paul Sharkey.

Σημειώσεις της μετάφρασης:

1) Το παρόν κείμενο του Ίντις προειδοποιούμε πως είναι δύσκολο στην ανάγνωση. Έχει μαζεμένα τα περισσότερα από τα ονόματα του γιουγκοσλαβικού σοσιαλισμού σε ένα μικρό κείμενο. Στην προσπάθεια για όσο το δυνατόν καλύτερη απόδοση στην ελληνική των ονομάτων που παρατίθενται, ζητήσαμε τη βοήθεια συντρόφου ο οποίος κατέχει τη σλαβική – και ο οποίος διόρθωσε και τα αρχικά ονόματα που γράφονταν με λατινικούς χαρακτήρες – και τον ευχαριστούμε πολύ γι' αυτό. Τοποθετήσαμε πολύ λίγες σημειώσεις για την κατανόηση του κειμένου, ωστόσο θεωρούμε πως χρειάζονταν κι άλλες. Εάν παραθέταμε τόσες σημειώσεις για όλα τα πρόσωπα, θα χρειάζονταν άλλο ένα νέο κείμενο που θα έπιανε τη μοναδική ιστορία του κάθε αγωνιστή και όλες μαζί να διαπλέκονται, οπότε θα ήταν ζήτημα μιας ολόκληρης μπροσούρας. Το κείμενο είναι μια «προσπάθεια» εισαγωγής στον Γιουγκοσλαβικό Αναρχισμό και όχι πλήρους κατανόησης του.

2) Ο Ζιμονίτς Ζινοϊν ήταν Σέρβος δημοκράτης ο οποίος σπούδασε σε Αγία Πετρούπολη, Μόναχο και Ζυρίχη από το 1861 έως το 1867. Με την επιστροφή του δούλεψε στο Υπουργείο Οικονομικών. Υπερασπίστηκε την αδελφότητα και τη φιλία των σλαβικών λαών. Ήταν στο ρεύμα του πανσλαβισμού· το οποίο εκείνη την εποχή διακατείχε και το Μπακούνιν.

3) Ο Pelagić Vaso γεννήθηκε στο Γκόρτζι Νταμπάρ της (σημερινής Βοσνίας Ερζεγοβίνης, το 1838. Γιος αγρότη, σπούδασε στο πανεπιστήμιο της Μόσχας και επηρεάστηκε από τους Επαναστάτες Δημοκράτες. Το 1869 οι Οθωμανικές αρχές τον έδιωξαν στη Μικρά Ασία, απ' όπου ξαναγύρισε στη Σερβία το 1871. Ο Πελάγιτς πήρε μέρος στην αντιτουρκική εξέγερση του 1875-78 και διαμαρτυρήθηκε επίσης όταν καταλήφθηκαν τα εδάφη της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης από την Αυστροουγγαρία το 1878. Βοήθησε του αγρότες και τους εργάτες να φτιάξουν ενώσεις, τις οποίες θεωρούσε τη βάση για το σοσιαλιστικό κόμμα.

4) Ένα μικρό βιογραφικό του Γιόχαν Μοστ είχαμε φτιάξει κάποτε κι εμείς και είναι διαθέσιμο στο [ΓΙΟΧΑΝ ΜΟΣΤ: «Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ»](#)

5) Μεταξύ 28 Απρίλη και 1 Μάη του 1903 μια σειρά βομβιστικές επιθέσεις συντάραξαν την πόλη της Θεσσαλονίκης. Τα χτυπήματα της ομάδας των Βαρκάρηδων (Γεμιτζίδων) είχαν σκοπό να στρέψουν το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινής γνώμης στην καταπίεση που δέχονταν οι μειονότητες στη Μακεδονία από την Οθωμανική διοίκηση. Για την ομάδα των Βαρκάρηδων κυκλοφορεί το βιβλίο «Οι Βαρκάρηδες – Η μηδενιστική ομάδα της Θεσσαλονίκης 1898-1903» από τις εκδόσεις Δαίμων του Τυπογραφείου.

6) Εναντίον του μπάνου της Κροατίας Τσούβαϊ (Slavko Cuvaj) πραγματοποιήθηκαν δύο δολοφονικές απόπειρες, η πρώτη τον Ιούνιο του 1912 από το Λούκα Γιούκιτς που αναφέρεται εδώ και η δεύτερη τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, από τον Ιβάν Πλανίνσνακ (Ivan Planinšcak). Πηγή: Μαραμπός Δημήτριος «Η Βοσνιακή κρίση (1908-1909) και ο αντίκτυπος της στη Σερβία».

7) Ο Βίκτορ Σερζ (1890-1947) είναι γνωστός πρώην αναρχικός και μετέπειτα φανατικός μπολσεβίκος.

Ο Μαρκ Νάτανσον (1851-1918) ήταν από τους ιδρυτές του Κύκλου Τσαϊκόφσκι, μιας ριζοσπαστικής οργάνωσης στην Τσαρική Ρωσία η οποία έθεσε το ζήτημα του κοινωνικού μετασχηματισμού επί τάπητος. Επίσης ήταν από τους ιδρυτές της οργάνωσης Γη κι Ελευθερία (Zemlja i volja), το κεντρικό όργανο του κινήματος των ναρόντικων. Επίσης ήταν ιδρυτής του κόμματος των Αριστερών Σοσιαλεπαναστατών το οποίο στήριξε την επανάσταση του 1917. Επίσης ήταν θείος του αναρχικού Αλεξάντερ Μπέρκμαν.

Ο Γιούλι Μάρτοφ (1873-1923) ήταν κομμουνιστής ηγέτης καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Ήταν κολλητός του Λένιν, ιδρύοντας μαζί το 1895 τη Λίγκα Πάλης για την Απελευθέρωση της Εργατικής Τάξης και την εφημερίδα Ίσκρα, του οργάνου του Ρώσικου Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος (ΡΣΔΕΚ). Για ιδεολογικούς λόγους χώρισαν αργότερα, με το Μάρτοφ να γίνεται ένας εκ των ηγετών των Μενσεβίκων. Κράτησε την αριστερά των Μενσεβίκων με κάποιες προσπάθειες επαναπροσέγγισης με τους μπολσεβίκους οι οποίες συνήθως έπεφταν στο κενό. Ο Μάρτοφ αντιτάχθηκε στην Πρώτη Παγκόσμια ανθρωποσφαγή και παρέμεινε πιστός στο διεθνιστικό χαρακτήρα των κομμουνιστών. Μετά την οκτωβριανή επανάσταση περιθωριοποιήθηκε κι εν τέλει αυτοεξορίστηκε στη Γερμανία μετά τον αποκλεισμό των Μενσεβίκων και την παρανομοποίηση τους.